

Universiteit Leiden

Graffiti in beeld

Eindrapportage

Dr. Gabry Vanderveen
Funda Jelsma MSc

Instituut voor Strafrecht & Criminologie (Universiteit Leiden)
Onderzoek uitgevoerd in opdracht van het CCV

December 2010

Voorwoord & leeswijzer

Dit is de eindrapportage van het onderzoek naar de perceptie en overlastbeleving van diverse soorten graffiti. In deze rapportage zullen de belangrijkste bevindingen van het onderzoek “graffiti in beeld” worden beschreven. Na een samenvatting en achtergrondschets van deze rapportage zullen de verschillende onderdelen van het onderzoek worden beschreven. Eerst zullen de twee empirische voorstudies besproken worden die tot het ontwerp van de online vragenlijst en het onderzoek in de virtuele wijk hebben geleid. Het ontwerp van deze twee hoofdstudies, de online vragenlijst en het onderzoek in de virtuele wijk, komt in grote lijnen aan de orde in hoofdstuk vier van deze rapportage. Het onderzoek in de virtuele omgeving, een aanpassing van de modelwijk van het CCV, kan gezien worden als validatie van de bevindingen voortvloeiend uit de online vragenlijst. De bevindingen worden besproken in hoofdstuk vijf. Duidelijk zal blijken, uit zowel de resultaten van de online vragenlijst als het onderzoek in de virtuele wijk, dat de ene graffiti de andere niet is. Dit vijfde hoofdstuk gaat ook in op de aspecten die van belang zijn voor de overlastbeleving van graffiti. Op basis van de conclusies van de studies worden tot slot enkele aanbevelingen ten aanzien van het verwijderingsbeleid van graffiti geformuleerd. De structuur van deze eindrapportage is dus als volgt:

1. Korte samenvatting van deze eindrapportage
2. Achtergrond
3. Empirische voorstudies
4. Beschrijving online vragenlijst en virtuele wijk onderzoek
5. Belangrijkste bevindingen studies
6. Aanbevelingen prioriteringsbeleid verwijdering graffiti

Inhoud

Voorwoord & leeswijzer	3
1. Korte samenvatting eindrapportage.....	7
2. Aanleiding en achtergrond onderzoek	9
2.1 Eerder onderzoek: de ene graffiti is de andere niet.....	9
2.2 Combinatie tekst en beeld	10
3. Empirische voorstudies.....	13
3.1 Eerste empirische voorstudie: Interviews en sorteertaken	13
3.2 Tweede empirische voorstudie: Enquête gestandaardiseerde foto's.....	14
3.2.1 <i>Type graffiti</i>	15
3.2.2 <i>Effect van plek (eigendom)</i>	15
3.3 Conclusie empirische voorstudies.....	16
4. Ontwerp Online Vragenlijst en Virtuele Wijk	17
4.1 Online vragenlijst: ontwerp en methode	17
4.1.1 <i>Respondenten</i>	17
4.1.2 <i>Algemene vragen</i>	17
4.1.3 <i>Beoordeling reeks voorbeelden van graffiti</i>	18
4.1.4 <i>Locatie en type graffiti</i>	18
4.1.5 <i>Procedure</i>	19
4.2 Virtuele Wijk Onderzoek: ontwerp en methode	19
4.2.1 <i>Respondenten</i>	20
4.2.2 <i>Bezoek virtuele wijk</i>	20
4.2.4 <i>Procedure</i>	23
5. Bevindingen en resultaten	25
5.1 Variatie overlastbeleving graffiti	25
5.1.1 <i>Eerste idee graffiti</i>	25
5.1.2 <i>Grote spreiding in algemene attitude ten aanzien van graffiti</i>	26
5.2 Type graffiti; tags, throw ups, pieces	27
5.3 Locatie graffiti.....	29
5.4 Interactie tussen locatie en type	30
5.4 Rangschikking van de concrete voorbeelden van graffiti	31
5.5 Verbanden tussen de verwijdering van graffiti en overlast met de frequenties	34
5.6 Relatie beoordeling graffiti: leeftijd en sekse	35
5.6.1 <i>Leeftijd</i>	35
5.6.2 <i>Sekse</i>	35
6. Conclusie en aanbevelingen.....	37
6.1 Algemene vragen of specifieke voorbeelden	37
6.2 Verwijderingsbeleid: type en locatie.....	37
6.3 Maatwerk voor groepen bewoners	38
6.4 Tot slot.....	39

1. Korte samenvatting eindrapportage

Dit is de eindrapportage van het onderzoek “graffiti in beeld” waarin is onderzocht in hoeverre verschillende typen graffiti als overlastgevend worden ervaren. Het gehele onderzoek is opgebouwd uit een aantal verschillende onderdelen die in de drie eerdere tussenrapportages uitvoerig zijn toegelicht en in dit eindrapport nogmaals in essentie zullen worden besproken. Ten slotte zullen hierop aansluitende aanbevelingen worden geformuleerd.

Op basis van de twee empirische voorstudies (zie tussenrapportage 1.) is vastgesteld dat mensen onderscheid maken tussen diverse soorten graffiti. Dit onderscheid wordt hoofdzakelijk gemaakt op basis van het type graffiti (*tags/throw ups/pieces*) en de locatie of achtergrond waarop deze graffiti zichtbaar is. Daarom is ervoor gekozen in de online vragenlijst en het onderzoek in de virtuele wijk het type graffiti en de locatie waarop de graffiti zichtbaar is stelselmatig te variëren. Op deze manier kan worden bekeken hoe de verschillende vormen van graffiti zich verhouden tot de mate waarin deze als overlastgevend worden ervaren (zie tussenrapportage 2. Online vragenlijst). In totaal hebben ongeveer 1000 respondenten de online vragenlijst ingevuld, en zo’n 1500 respondenten hebben deelgenomen aan het onderzoek in de virtuele wijk. Hier hebben respondenten acht verschillende plekken bezocht en daar telkens verschillende typen graffiti (*tags/pieces/throw ups*) beoordeeld. Deze acht plekken waren een tunneltje, parkeerplaats met een auto, speeltuin, winkelpand, woonhuis, skatepark, parkeergarage en een hek/muur (zie tussenrapportage 3. Virtuele wijk).

Uit beide studies blijkt: a) dat er grote variatie is in de algemene waardering ten aanzien van graffiti binnen de Nederlandse bevolking en b) dat er grote variatie is in de voorbeelden van graffiti die als overlastgevend worden ervaren. Dit is afhankelijk van:

- Het type graffiti; *tags* (krabbels) worden het meest negatief beoordeeld, daarna de *throw ups* (dikke gestileerde letters), en de graffiti die het minst negatief wordt bevonden bestaat uit *pieces* (grote afbeeldingen).
- De locatie waar de graffiti zich bevindt; graffiti op een object in het skatepark wordt minder negatief beoordeeld dan graffiti op een huis.

De aanbevelingen met betrekking tot het beleid ten aanzien van de verwijdering van graffiti zijn geformuleerd op basis van de bevindingen uit het gehele onderzoek. Ten eerste wordt ingegaan op de noodzaak voor gericht onderzoek naar de overlastbeleving van specifieke graffiti. De ene graffiti is de andere niet. Wanneer mensen gevraagd worden over hun algemene oordeel naar graffiti zijn zij niet negatief. Maar wanneer hen naar specifieke voorbeelden wordt gevraagd, vellen zij wel een negatief oordeel. Om passend beleid te voeren moet dus worden gekeken naar de specifieke elementen van graffiti die maken dat ze meer of minder overlastgevend worden gevonden. De aspecten die hierbij vooral van belang zijn, zijn het type graffiti en de locatie waar deze zich bevindt. Daarnaast wordt ook beschreven hoe een graffitiwijzer gebruikt zou kunnen worden door diverse partijen om graffiti te classificeren om deze vervolgens een daarbij passende verwijderingprioriteit toe te kennen. Ten slotte zullen ook nog een aantal suggesties worden gegeven om maatwerk voor specifieke bewonersgroepen te bewerkstelligen. Deze zijn gebaseerd op lichte verbanden gevonden tussen bijvoorbeeld leeftijd en de mate waarin graffiti overlastgevend wordt gevonden.

2. Aanleiding en achtergrond onderzoek

De landelijke rapportage van de integrale veiligheidsmonitor geeft een overzicht van problemen die door mensen in Nederland worden ervaren. De 25 problemen die aan mensen worden voorgelegd zijn onder andere vormen van fysieke verloedering. Hierbij moet men denken aan bijvoorbeeld bekladding van muren en/of gebouwen, rommel op straat, hondenpoep op straat en vernieling van straatmeubilair. Mensen kunnen aangeven of dit vaak, soms of (bijna) nooit voorkomt.

Maar het is niet duidelijk waar mensen precies aan denken wanneer zij een dergelijke vraag beantwoorden. Aan welke van de soorten graffiti denken mensen bij de term “bekladding” en in hoeverre beïnvloedt dit hun antwoord? Denkt iedereen aan dezelfde soort graffiti? Is de ene soort graffiti minder gewenst of meer overlastgevend dan de andere? Vinden mensen dat de ene soort graffiti met meer prioriteit verwijderd zou moeten worden dan de andere? Mochten mensen geen onderscheid maken tussen verschillende soorten graffiti, dan is de consequentie voor het beleid ten aanzien van graffiti, dat alle graffiti een gelijke verwijderingsprioriteit dient te hebben. Maar wanneer mensen wél onderscheid maken, dan is het zaak te achterhalen op basis van welke aspecten mensen differentiëren zodat het verwijderingsbeleid daar op aangepast kan worden. Twee eerdere exploratieve studies geven aan dat de ene graffiti de andere niet is. Voor het beleid is dit een belangrijk gegeven. Het zou bijvoorbeeld zinvol kunnen zijn het verwijderingsbeleid met name op bepaalde typen graffiti te richten wanneer een specifiek type graffiti overlastgevend wordt gevonden.

Het onderzoek “graffiti in beeld” is uitgevoerd om de hierboven genoemde vragen met betrekking tot de perceptie en beleving van graffiti te beantwoorden. De kernvraag is tweeledig. Ten eerste zal worden gekeken of mensen onderscheid maken tussen verschillende verschijningsvormen van graffiti. Daarnaast zal worden nagegaan of een dergelijk onderscheid van belang is bij de overlastbeleving van graffiti.

In dit hoofdstuk zullen eerst eerdere studies in aanloop naar het huidige onderzoek “graffiti in beeld” worden beschreven. Deze studies doen vermoeden dat mensen uiteenlopende meningen ten aanzien van graffiti hebben en dat zij differentiëren tussen diverse verschijningsvormen van graffiti. Deze aannames zijn echter nog niet empirisch onderbouwd.

2.1 Eerder onderzoek: de ene graffiti is de andere niet

Eerder kleinschalig onderzoek laat zien dat mensen niet elke vorm van graffiti als overlast ervaren. De vorm, het kleurgebruik en de plaats waar de graffiti is aangebracht, zijn waarschijnlijk belangrijke factoren die maken dat mensen de ene vorm van graffiti wel als overlast ervaren, en andere niet.

Afbeelding 2.1. Foto's gebruikt in de interviews

Een van de eerdere studies betrof 41 interviews met makelaars, huisartsen en kappers werkzaam in Almere, waarin analoog aan de Veiligheidsmonitor een lijst werd voorgelegd met mogelijke problemen (misdrijven en vormen van overlast), variërend van fietsdiefstal en bedreiging tot bedelen en bekladding van muren/ftg en/of gebouwen. Geïnterviewden konden aangeven of dit heel vaak, vaak, soms, nooit of bijna nooit voorkwam in de buurt waar zij werkten. Vervolgens werd de respondenten vier series van elk vier foto's voorgelegd, met de thema's 'bedelen', 'samenscholen en rondhangen van jongeren op straat', 'rommel of afval op straat' en 'bekladding van muren en/of gebouwen'. Twee van de gebruikte foto's zijn te zien in afbeelding 2.1. Gevraagd werd welke foto het meest leek op datgene waar de geïnterviewde aan dacht bij het genoemde probleem. Daarbij werd benadrukt dat het ging om de foto die het meest of het best liet zien waar de geïnterviewde aan dacht bij het genoemde probleem. Er bleek een redelijke mate van consensus te zijn over welke vorm van graffiti het meest 'bekladding' representeert. Verschillende vormen van graffiti riepen verschillende reacties op, hetgeen er op duidt dat mensen niet alle graffiti als overlastgevend waarnemen.

De tweede studie betrof een online self-report survey naar attitudes en gedrag onder 811 scholieren tussen de 11 en 16 jaar oud.¹ We vroegen de scholieren onder andere verschillende foto's van allerlei soorten graffiti te rangordenen. Ook hieruit bleek dat de ene vorm van graffiti de andere niet is: de ene graffiti werd erger gevonden dan de andere.

Uit de hierboven genoemde studies komt naar voren dat graffiti waarschijnlijk niet als eenduidig fenomeen kan worden beschouwd. Een belangrijk punt is dat in de Veiligheidsmonitor de term bekladding wordt gebruikt om onder andere te onderzoeken in hoeverre graffiti een probleem vormt voor de maatschappij. In dit onderzoek kiezen wij ervoor om in de door ons ontwikkelde meetinstrumenten, namelijk een online vragenlijst en virtuele omgeving, gebruik te maken van zowel tekst als beeld. In de volgende paragraaf wordt deze keuze verder toegelicht.

2.2 Combinatie tekst en beeld

In traditioneel vragenlijstonderzoek reageren mensen op tekst, maar we weten nauwelijks welke beelden de woorden in dergelijke vragenlijsten oproepen, en of er over het beeld dat de tekst oproept consensus bestaat. Het kan dus heel goed zijn dat door persoonsgebonden verschillen rondom de interpretatie van een vraag, verschillende metingen worden verricht. Dit betekent dat

¹ Vanderveen, G.N.G. (2010). Hangjongeren en graffiti in beeld. *AGORA* (4), pp. 16-19.

de validiteit van zo'n vraag in het geding is, en daarmee het beleid dat op de bevindingen is gebaseerd.

Wij denken dat het gebruik van foto's, naast tekst, een manier zal kunnen zijn het zojuist genoemde probleem te ondervangen. Wanneer mensen een specifiek voorbeeld van graffiti aangeboden wordt aan de hand van een foto, zal de interpretatie van dat specifieke voorbeeld waarschijnlijk nauwkeuriger zijn. Uit eerder onderzoek is duidelijk geworden dat het werken met foto's in survey onderzoek goed mogelijk is, maar dat de combinatie van een foto met een geschikte tekstuele omschrijving zorgvuldig opgesteld moet worden. Hier zal dan ook voldoende aandacht aan worden besteed. We weten tevens dat het gebruik van dergelijke stimuli (in de vorm van beeld) bevorderlijk zijn voor de deelname van respondenten aan het gehele onderzoek. Zowel in de online vragenlijst als de virtuele wijk zal gewerkt worden met tekst en/of beeld.

Nu zowel de aanleiding voor het onderzoek en de eerdere studies voorafgaand aan het huidige onderzoek zijn besproken zullen de twee empirische voorstudies, die tot het uiteindelijke ontwerp van de online vragenlijst en de virtuele wijk hebben geleid, kort worden beschreven.

3. Empirische voorstudies

Op basis van onze eerdere studies naar de beoordeling van graffiti, zijn in het huidige onderzoek twee voorstudies uitgevoerd waarin empirisch is getoetst of mensen daadwerkelijk differentiëren binnen het domein van graffiti. De twee voorstudies fungeerden als basis voor het uiteindelijke meetinstrument, de online vragenlijst en het onderzoek in de virtuele wijk. In de eerste tussenrapportage zijn deze voorstudies uitgebreid beschreven; hier gaan we kort op deze voorstudies in.

3.1 Eerste empirische voorstudie: Interviews en sorteertaken

De eerste empirische voorstudie was van kwalitatieve aard en bestond uit cognitieve interviews en sorteertaken. Het doel van deze studie was voornamelijk om te achterhalen of mensen het begrip graffiti als homogeen of heterogeen fenomeen beschouwen. Kortom; “is de ene graffiti de andere?”. Ook is gekeken hoe de perceptie van graffiti gerelateerd is aan de mate waarin deze als overlastgevend wordt ervaren.

Afbeelding 3.1

Afbeelding 3.2

Afbeelding 3.3

In deze voorstudie werden mensen gevraagd 60 foto's² met daarop verschillende voorbeelden van graffiti *vrij* te sorteren; mensen mochten dus zelf beslissen hoe ze de foto's sorteerden.³ Door mensen te vragen de voorbeelden van graffiti *vrij* te sorteren kon worden vastgesteld of en hoe mensen onderscheid maken tussen verschillende concrete voorbeelden van graffiti. Kort samengevat is bekeken welke foto's vaak en welke foto's nooit bij elkaar op een stapel werden gelegd en daarmee konden we vaststellen welke graffiti op dezelfde wijze wordt gecategoriseerd. Foto's die veel overeenkomsten/gelijkenis hebben zullen vaker bij elkaar worden gelegd dan foto's die geen overeenkomsten hebben. Respondenten bleken de voorbeelden (foto's) van graffiti voornamelijk te sorteren aan de hand van het *type*, de *locatie* en de *densiteit* waarin de graffiti voorkomt. Mensen maken dus onderscheid tussen verschillende typen graffiti: *tags*, kleine krabbels, grote gestileerde letters (*throw ups*) en kleurrijke *pieces*. Ook de locatie of omgeving en ondergrond bleek belangrijk: het onderscheid tussen privé en publiek lijkt hierbij in eerste instantie relevant. Ook geven de resultaten van deze eerste voorstudie aan dat de densiteit, de hoeveelheid graffiti op één plek, een rol speelt. Dit blijkt echter in een tweede voorstudie toch niet een significante factor te zijn.

² De foto's zijn grotendeels genomen door studenten Criminologie van de Universiteit Leiden in het kader van een derdejaars vak.

³ Coxon, A.P.M, Harloff, J (2007) How To Sort: A short guide on sorting investigations. http://www.methodofsorting.com/HowToSort1-1_english.pdf, laatst bezocht 21-6-1010.

Naast deze sorteertaak werden respondenten gevraagd aan de hand van een aantal stellingen met betrekking tot overlast aan te geven in hoeverre de stelling van toepassing was op een aantal concrete voorbeelden (de foto's) van graffiti. Opvallend was dat respondenten vooral de voorbeelden waarop *tags* (kleine krabbels) afgebeeld stonden de beste voorbeelden van graffiti als vorm van *overlast* vonden (zie afbeelding 3.1 en 3.3). Foto's waarop *pieces* (kleurrijke beelden) stonden werden echter juist voornamelijk als voorbeeld van *acceptatie* genoemd. Zo is op de foto die het vaakst genoemd werd als voorbeeld van acceptatie, een *piece* in een skatepark te zien (zie afbeelding 3.2).

Deze voorstudie leidt tot een aantal voorlopige conclusies. Ten eerste wordt duidelijk dat mensen wel degelijk onderscheid maken tussen graffiti. Graffiti is voor velen dus een heterogeen begrip. Ook blijkt de differentiatie binnen graffiti zijn weerslag te hebben op de mate waarin de ene graffiti meer overlastgevend wordt ervaren dan de andere. Op basis van de bevindingen uit de sorteertaken, vermoedden wij in eerste instantie dat het *type*, de *locatie* (en de *densiteit*) bepalend zijn voor de mate waarin mensen graffiti als overlastgevend ervaren. Dit hebben wij in een tweede empirische voorstudie getoetst. Deze tweede voorstudie, waarin ook het stimulusmateriaal (de foto's) dat verder in het onderzoek werd gebruikt is verfijnd, fungeerde tevens als extra tussenstap naar het ontwerp van de online vragenlijst en virtuele wijk.

3.2 Tweede empirische voorstudie: Enquête gestandaardiseerde foto's

In de eerste empirische voorstudie is het visuele stimulusmateriaal, de te sorteren foto's, op basis van *face validity*⁴ opgezet met de insteek een zo breed mogelijk domein van graffiti te bestrijken. We hebben een tweede empirische voorstudie uitgevoerd om het ontwerp van het daadwerkelijke meetinstrument, de online vragenlijst en de virtuele wijk te optimaliseren.

In de tweede voorstudie bestond het stimulusmateriaal uit een set van 24 foto's, die stelselmatig varieerden op de drie dimensies type/eigendom/densiteit. Deze foto's zijn door 86 respondenten (een gelegenheidssteekproef van studenten) middels een enquête beoordeeld op een waardering van graffitischaal.⁵ Een voorbeeldfoto is te zien op afbeelding 3.4. De beoordelingen van de verschillende foto's laten zien dat de waardering van graffiti vooral gerelateerd is aan het type en de locatie (eigendom) waarop deze zich bevindt. Voor de invloed van densiteit is geen aanwijzing gevonden en zal daarom verder buiten beschouwing worden gehouden. Hieronder beschrijven we kort de bevindingen van deze voorstudie.

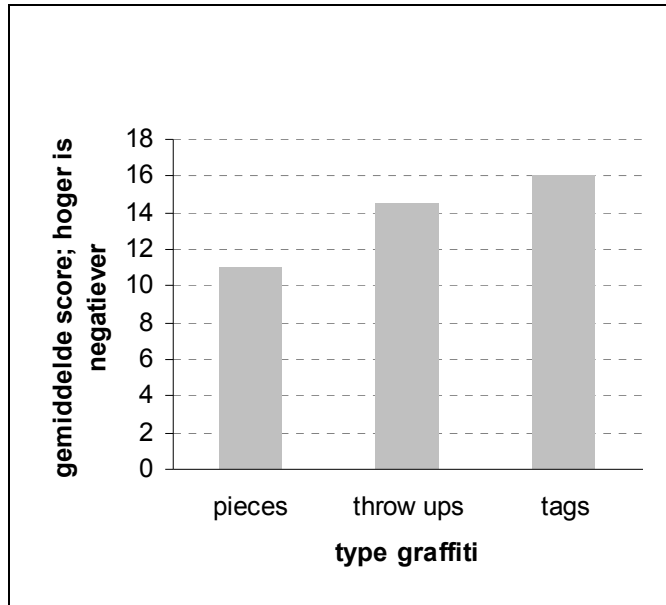
Afbeelding 3.4. Voorbeeldfoto van de conditie tags/privé/laag, tag op een deur

⁴ Op basis van de eerste ideeën en verwachtingen van de onderzoekers.

⁵ Deze schaal bestaat uit vier items waarbij respondenten konden aangeven in hoeverre zij het “eens” of “oneens” waren met de stellingen: de graffiti op deze foto is een vorm van overlast, een vorm van criminaliteit en moet zo snel mogelijk verwijderd worden. Deze schaal heeft een Cronbach's $\alpha = .86$, blijkt goed bruikbaar en wordt daarom opgenomen in de online vragenlijst en gebruikt als basis voor vragen in de virtuele wijk.

3.2.1 Type graffiti

Zoals weergegeven in figuur 3.5, is een verband zichtbaar tussen het type graffiti en de mate waarin deze als overlastgevend wordt ervaren. *Pieces* (grote kleurrijke afbeelding) worden als minder overlastgevend ervaren dan de *throw ups* en de *tags* (kleine krabbels).

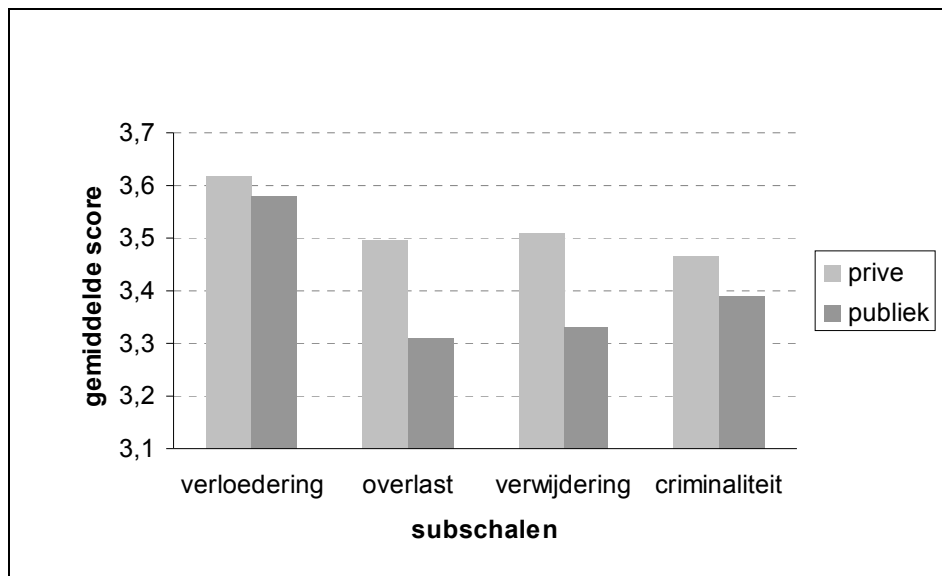

Figuur 3.5. Gemiddelde scores op de somschaal per type graffiti, waarbij een hogere score wijst op een negatievere beoordeling⁶

3.2.2 Effect van plek (eigendom)

Er is ook een verband zichtbaar tussen de locatie waar de graffiti zichtbaar is en de mate waarin deze al dan niet als overlastgevend wordt ervaren. Deze locaties zijn te onderscheiden op basis van eigendom. Enerzijds is er graffiti op publieke plekken te zien en anderzijds graffiti op privé eigendom. We vergeleken bijvoorbeeld hoe graffiti op een brug/viaduct(publiek) versus graffiti op een woonhuis (privé) werd beoordeeld. In figuur 3.6 staat weergegeven wat de gemiddelde scores voor de foto's met daarop graffiti op privé ofwel publiek eigendom voor elke subschaal waren. Mensen lijken graffiti op privé eigendommen erger te vinden dan graffiti op publieke locaties. Omdat het lastig is te duiden wat precies door respondenten als publiek of privé eigendom wordt ervaren, zal verder in de hoofdstudies onderscheid worden gemaakt op basis van specifieke locaties.

⁶ Een ANOVA-toets wees uit dat de verschillende typen graffiti significant anders worden beoordeeld, $F(2, 510) = 76.01, p < .05$. Hierbij worden *pieces* ($M=11.03, SD = 4.5$) significant minder negatief beoordeeld dan *throw ups* ($M=14.56, SD= 3.94$), en worden *throw ups* weer significant minder negatief beoordeeld dan *tags* ($M=16.03, SD= 3.52$), $p < 0.05$.

Figuur 3.6. Beoordeling van graffiti per plek, weergegeven voor elk van de vier subschalen⁷

3.3 Conclusie empirische voorstudies

Het type en de locatie waarop graffiti is gespoten zijn bepalend voor de mate waarin mensen de ene graffiti meer overlastgevend vinden dan de andere. De bevindingen uit deze voorstudies zijn echter nog onder voorbehoud. Het is de vraag of deze bevindingen standhouden wanneer ze getoetst worden bij een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking.

De relatie tussen het type graffiti en de plek waarop de graffiti zich bevindt en de daaraan gerelateerde overlastbeleving is getoetst aan de hand van de online vragenlijst en de virtuele wijk. De vragenlijst werd afgenomen bij een panel van TNS NIPO dat representatief is voor de Nederlandse bevolking. De virtuele wijk werd niet door een representatieve steekproef bezocht, maar door verschillende respondenten die via diverse kanalen benaderd zijn. Hier komen we in het volgende hoofdstuk kort op terug. In dat hoofdstuk gaan we in op de twee hoofdstudies, waarbij de nadruk ligt op het ontwerp van de online vragenlijst en het onderzoek in de virtuele wijk.

⁷ Hoewel voor alle subschalen geldt dat graffiti op privé eigendommen negatiever wordt beoordeeld dan graffiti op publieke eigendommen, verschillen de beoordelingen niet significant van elkaar.

4. Ontwerp Online Vragenlijst en Virtuele Wijk

In dit hoofdstuk worden het ontwerp van de online vragenlijst⁸ en het onderzoek in de virtuele wijk beschreven.⁹ De vragenlijst is online afgenomen bij een TNS NIPO panel representatief voor de Nederlandse bevolking.¹⁰ Op basis van de bevindingen van dit meetinstrument kunnen uitspraken worden gedaan over de gemiddelde Nederlandse burger. Dit geldt echter niet voor het onderzoek in de virtuele wijk. Hier is echter sprake van een gelegenheidssteekproef.¹¹ Het voornaamste doel van zowel de online vragenlijst als het onderzoek in de virtuele wijk was te achterhalen of en hoe het type graffiti en de locatie waarop deze zichtbaar is een rol spelen in de overlastbeleving van graffiti.

4.1 Online vragenlijst: ontwerp en methode

De online vragenlijst was opgebouwd uit vier onderdelen. Ten eerste werden mensen gevraagd hun eerste beeld van graffiti te schetsen. Direct daarna volgden een aantal algemene vragen met betrekking tot graffiti. Vervolgens moesten respondenten achttien concrete voorbeelden (foto's) van graffiti scoren aan de hand van de (in de empirische voorstudie ontwikkelde) beoordeling van graffitischaal. Hierna volgde een onderdeel waarin steeds een aantal vragen werd gesteld waarbij de antwoordcategorieën telkens concrete voorbeelden van graffiti waren. Hieronder zal kort worden ingegaan op de verschillende vragen.¹²

4.1.1 Respondenten

Het TNS NIPO panel bestond in totaal uit 881 respondenten waarvan 428 (49%) mannen en 453 (51%) vrouwen. De leeftijd van de respondenten varieerde van 12 tot en met 88 jaar oud. De gemiddelde leeftijd van de deelnemers was 45 jaar.

4.1.2 Algemene vragen

In het eerste deel van de vragenlijst werd de algemene waardering van graffiti in kaart gebracht. Voordat de respondenten deze algemene vragen over graffiti beantwoordden, werd hen gevraagd het eerste idee van graffiti te beschrijven. Hierna werd hen vijf stellingen met betrekking tot de waardering van graffiti voorgelegd. De respondenten dienden telkens aan te geven in hoeverre zij het oneens dan wel eens zijn met stelling (op een 7 puntsschaal, van “helemaal oneens” (1) naar “helemaal eens” (7)). Een voorbeeld van deze stellingen is: “Over het algemeen stoor ik me niet aan graffiti.”. De vijf items vormden samen een betrouwbare schaal, de algemene waardering van graffitischaal.¹³

⁸ Er zijn drie verschillende versies (condities) van de online vragenlijst opgesteld. Er is een “beeld en tekst” variant, een “alleen beeld” variant en een “alleen tekst” variant. Het verschil tussen deze verschillende versies van de vragenlijst is dat de voorbeelden van graffiti in beeld (foto) en tekst, in alleen beeld, of alleen tekst worden aangeboden. Er zijn geen verschillen gevonden in de resultaten van de verschillende versies van de vragenlijst, daarom zal in de beschrijving van de resultaten geen onderscheid worden gemaakt tussen de verschillende versies van de vragenlijst.

⁹ Zie tussenrapportage 2 en 3 (oktober en november 2010) voor een gedetailleerde beschrijving van het online vragenlijst onderzoek en het onderzoek in de virtuele wijk.

¹⁰ De data van de respondenten zijn gewogen op geslacht, leeftijd, opleiding, gezinsgrootte en regio.

¹¹ Mensen hebben op vrijwillige basis gekozen deel te nemen aan het onderzoek en zijn via diverse manieren geworven. Daarom is de steekproef niet per se representatief van de Nederlandse bevolking.

¹² De vragenlijst eindigde met een aantal vragen naar de beleving van het type vragenlijstonderzoek waaraan men heeft deelgenomen. Op deze vragen zal in deze eindrapportage niet worden ingegaan.

¹³ De 5 items vormen tezamen een betrouwbare “algemene waardering van graffitischaal” met een Cronbach’s α van .75.

4.1.3 Beoordeling reeks voorbeelden van graffiti

In het tweede deel van de online vragenlijst waren achttien concrete voorbeelden van graffiti opgenomen.¹⁴ In elk voorbeeld werden de *locatie* en het *type* graffiti stelselmatig gevarieerd. De drie subitems over overlast, verwijdering en verloedering vormden samen een betrouwbare schaal, de beoordeling van graffitischaal.¹⁵ Elk concreet voorbeeld van graffiti werd aan de hand van de drie subitems, samen de beoordelingsschaal, gescoord. Een voorbeeld hiervan is een foto met een *piece*, een fantasiefiguur in een T-shirt en korte broek (zie figuur 4.1).

Voorbeeld 1:
Afbbeelding in verschillende kleuren van een fantasiefiguur in een T-shirt en korte broek.

	Helemaal mee oneens		Neutraal			Helemaal mee eens	
	1	2	3	4	5	6	7
Deze graffiti is een vorm van overlast.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deze graffiti vind ik een vorm van criminaliteit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Deze graffiti moet zo snel mogelijk worden verwijderd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Terug Verder

Figuur 4.1. Schermweergave met één van de 18 voorbeelden van graffiti in de online vragenlijst. Bij elk voorbeeld moest de respondent aangeven in hoeverre zij/hij het eens of oneens is met de drie stellingen

4.1.4 Locatie en type graffiti

In het vierde onderdeel van de online vragenlijst werden telkens vier vragen gesteld waarbij steeds zes antwoordmogelijkheden in de vorm van concrete voorbeelden van graffiti werden aangeboden. De vier vragen waren telkens als volgt: Welk voorbeeld van graffiti 1) moet het eerst worden verwijderd, 2) is het meest overlastgevend, 3) komt het meest in uw buurt voor, en 4) komt het meest in Nederland voor. Deze vragen werden drie keer gesteld met het verschil dat de antwoordmogelijkheden varieerden. Er werden namelijk telkens zes verschillende locaties met hetzelfde type graffiti aangeboden. Hieronder (figuur 4.2) is een voorbeeld weergegeven van één van de vragen waarbij de antwoordmogelijkheden bestaan uit zes verschillende plekken met *tags*. De respondent krijgt dus in totaal twaalf (type graffiti (3) x reeks vragen (4)) meerkeuzevragen voorgelegd.

¹⁴ Er zijn drie verschillende versies van de vragenlijst. Dit is het eerste onderdeel van de vragenlijst waarbij de versies van elkaar verschillen. De voorbeelden van graffiti worden hier namelijk op drie verschillende manieren gepresenteerd (random verspreid over alle respondenten). De voorbeelden worden of alleen in tekst, of alleen in beeld, of in zowel tekst als beeld voorgelegd.

¹⁵ Betrouwbaarheden van de schaal “beoordeling van graffiti” zijn voor elk individueel voorbeeld berekend te vinden in tussenrapportage 2. online vragenlijst.

Welk voorbeeld van graffiti moet volgens u als eerste worden verwijderd??
(let op: U mag maar één van de antwoordmogelijkheden kiezen!)

☐		Verschillende krabbels in verschillende kleuren op een helling in een skatepark.	☐		Verschillende krabbels en tekens in diverse kleuren door elkaar heen.
☐		Een aantal krabbels in het zwart op een prullenbak in een grasveld met struiken.	☐		Krabbels in diverse kleuren op een rolluik van een telefoonwinkel.
☐		Veel krabbels en woorden in dikke letters in verschillende kleuren op zuilen en muren onder een viaduct.	☐		Krabbels als "Geert Wilders", "Lonsdale", "WVP", "NL" en hakenkruizen in het zwart op een gebouw.
☐ Geen enkele van deze voorbeelden van graffiti.					

Terug Verder

Figuur 4.2. Voorbeeld van één van de vier vragen waarbij respondenten 1 van de 6 voorbeelden van graffiti kunnen kiezen (beeld en tekst versie)

4.1.5 Procedure

De afname van de online vragenlijst vond plaats tussen 9 en 21 september 2010. Het onderzoeksbureau TNS NIPO heeft 2060 respondenten uit hun panel uitgenodigd deel te nemen aan het onderzoek in de virtuele wijk (circa 50 % is ingegaan op deze uitnodiging). Respondenten konden vanaf hun computer thuis via een testlink de online vragenlijst invullen. TNS NIPO beschikte al over de demografische variabelen van hun respondenten. Nadat het doel van het onderzoek, namelijk inzicht te verkrijgen in welke graffiti mensen overlastgevend vinden, was beschreven, konden de respondenten direct starten met de online vragenlijst. Na de verschillende onderdelen, in de volgorde zoals hierboven beschreven, kregen respondenten ook nog de vraag het onderzoek te becijferen. Ook kregen ze ruimte opmerkingen te plaatsten naar aanleiding van hun deelname aan het onderzoek. De panelleden ontvingen een kleine financiële vergoeding voor hun deelname aan het onderzoek conform de gebruikelijke vergoeding van TNS NIPO. De gemiddelde duur van het onderzoek bedroeg zo'n 10 minuten.

4.2 Virtuele Wijk Onderzoek: ontwerp en methode

Het onderzoek in de virtuele wijk maakte gebruik van een bewerking van de virtuele modelwijk waarover het CCV reeds beschikte. In deze modelwijk was eigenlijk een aangepaste versie van de vragenlijst verwerkt. Het voornaamste doel van het onderzoek in de modelwijk was om de bevindingen uit de online vragenlijst te valideren in een soortgelijk onderzoek met een andere methodiek. Er werd opnieuw getoetst of en hoe het type graffiti en de locatie waar de graffiti zichtbaar is een rol spelen in de perceptie en overlastbeleving van graffiti. Deelnemers aan dit onderzoek liepen door een virtuele wijk heen en moesten op acht verschillende plekken aangeven

wat zij van de verschillende typen graffiti vonden. Nu zal bondig in worden gegaan op het ontwerp van het onderzoek in de virtuele wijk.¹⁶

4.2.1 Respondenten

Tussen 20 augustus en 1 oktober 2010 namen 1503 respondenten deel aan het onderzoek in de virtuele wijk.¹⁷ De groep respondenten bestond uit 680 mannen en 808 vrouwen.¹⁸ De gemiddelde leeftijd van de deelnemers was 35 jaar oud.¹⁹ De jongste deelnemer was 12 en de oudste deelnemer was 88.²⁰ De groep respondenten was een gelegenheidssteekproef en dus niet representatief voor de Nederlandse bevolking.²¹ Naast deze gelegenheidssteekproef nam een groot aantal TNS NIPO respondenten (betaald) deel aan zowel de online vragenlijst als het onderzoek in de virtuele wijk.

4.2.2 Bezoek virtuele wijk

In de virtuele wijk bevonden zich acht verschillende plekken waar telkens drie verschillende typen graffiti (*tags/pieces/throw ups*) te zien waren. De acht plekken waren; een tunneltje, parkeerplaats met een auto, speeltuin, winkelpand, woonhuis, skatepark, parkeergarage en een muur.

¹⁶ Zie tussenrapportage 3 (november 2010) voor een gedetailleerde beschrijving van het onderzoek in de virtuele wijk.

¹⁷ Het aantal keren dat is ingelogd in de virtuele wijk is 2674. Van deze 2674 bleken een aantal respondenten meerdere keren (deels) aan het onderzoek te hebben deelgenomen. Het totale bestand is daarom opgeschoond door mensen die meerdere malen hebben deelgenomen eruit te filteren. Hierna waren er nog 1503 respondenten over waarvan 1249 het gehele onderzoek hebben ingevuld.

¹⁸ Vijftien respondenten hebben hun sekse niet ingevuld.

¹⁹ Dit gemiddelde is aan de hand van de 1415 respondenten berekend die hun leeftijd hebben ingevuld.

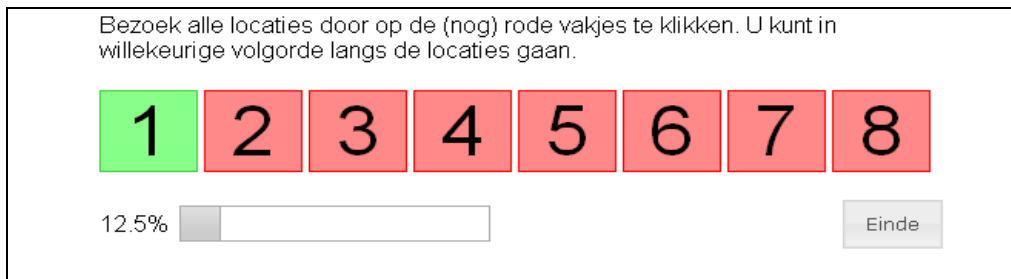
²⁰ Niet alle respondenten hebben het gehele onderzoek doorlopen. Van de 1503 respondenten die zijn begonnen aan het onderzoek hebben 1249 het onderzoek tot en met het einde doorlopen; 254 respondenten hebben het onderzoek slechts deels doorlopen.

²¹ Respondenten zijn op diverse manieren geworven. Er is gebruik gemaakt van zowel traditionele als meer nieuwe media. Zo is een advertentie op *facebook* geplaatst en is via diverse internetsites geworven, bijvoorbeeld op universitaire websites en startpagina's met als onderwerp graffiti. Ook is melding gedaan op discussieforums van bijvoorbeeld het graffiti-netwerk en het tijdschrift *Viva*. Eveneens is de publiciteit gezocht om respondenten te werven en zijn artikelen verschenen in de online en papieren versies van het *Leidsch Dagblad* en het universiteitstijdschrift *Mare*. Daarnaast is een banner ontworpen die op site van het CCV, de Universiteit Leiden, en Cebra is geplaatst. E-mails waarin het onderzoek wordt aangekondigd zijn verstuurd naar diverse (sociale) netwerken van de onderzoekers, de Universiteit Leiden, BZK en het CCV. Naast het internet is voor de werving van respondenten ook gebruik gemaakt van meer traditionele flyers en posters die op verschillende locaties zijn verspreid, bijvoorbeeld op/in scholen, bibliotheken, supermarkten, restaurants, sportclubs en diverse soorten winkels. Telkens is vermeld dat onder alle deelnemers een reis naar New York en naar Berlijn (elk voor twee personen) zal worden verloot. Deze reizen zijn aangeboden door Cebra BV, wat vermeld is bij alle promotie.

Figuur 4.3. Plattegrond die continue rechtsonder in het scherm van de respondent te zien is waarop de verschillende graffiti-plekken zijn weergegeven met rode stippen en de avatar met een gele ster

De plekken waren op verschillende manieren te bezoeken, namelijk via een plattegrond onder in het scherm (figuur 4.3), of door telkens op een vakje (plek) op een balk onder in het scherm te klikken (figuur 4.4). Respondenten waren vrij in de volgorde waarin de acht plekken bezocht werden.

Figuur 4.4. Balk waarop telkens (na het invullen van de vragen op een plek) staat welke plekken nog bezocht moeten worden (rood) en welke al zijn bezocht (groen)

Op elk van de acht plekken diende de respondent telkens drie verschillende typen graffiti (*piece/tags/throw ups*) te bekijken (zie figuur 4.5). Onderin het computerscherm kreeg de respondent op elke plek random de stelling "Als op deze plek graffiti weggehaald moet worden, wil ik dat deze graffiti als eerste weggehaald wordt", of "Als op deze plek niet alle graffiti weggehaald kan worden, mag deze graffiti blijven" aangeboden. De respondent kon dan een keuze maken uit de drie verschillende typen graffiti. Deze keuze kon niet worden gemaakt voordat de drie verschillende mogelijkheden waren bekeken.

Figuur 4.5. Voorbeeld van één van de plekken waar de respondent verschillende typen graffiti bekijkt en reageert op de stelling

Graffiti onderzoek - help - settings

Kijk naar de willekeurig gekozen graffiti op het scherm en geef uw mening over de volgende stellingen.

Deze graffiti...	Helemaal mee oneens	Mee oneens	Neutraal	Mee eens	Helemaal mee eens
... is een vorm van verloedering.	☐	☐	☐	☐	☐
... is mooi.	☐	☐	☐	☐	☐
... moet zo snel mogelijk verwijderd worden.	☐	☐	☐	☐	☐
... past op deze plek.	☐	☐	☐	☐	☐
... is een vorm van overlast.	☐	☐	☐	☐	☐
... is een vorm van criminaliteit.	☐	☐	☐	☐	☐

Stuur op

Figuur 4.6. Zes stellingen waarbij respondenten aangeven in hoeverre zij het met de stelling eens zijn²²

Nadat de respondent voor één van de graffiti-voorbeelden koos werd random één van de drie graffiti-voorbeelden op dezelfde plek aangeboden. Nu werd de respondent gevraagd aan te geven in hoeverre zij/hij het eens of oneens was met zes stellingen (die weergegeven zijn met een schermweergave in figuur 4.6). Deze zes items, waaronder de drie items die ook in de online vragenlijst gebruikt zijn, vormen samen weer een betrouwbare beoordeling van graffitischaal.²³

²² De respondenten geven telkens aan in hoeverre zij het eens zijn met de stelling. Dit doen ze door te klikken op één van de vijf antwoordmogelijkheden op een schaal van “helemaal mee oneens” tot en met “helemaal mee eens”. Door op “stuur op” te klikken worden de antwoorden definitief geregistreerd en gaat de respondent automatisch door naar het scherm waarop de balk staat met de acht plekken die aangeeft welke plekken wel (groen) en nog niet (rood) bezocht zijn (zie figuur 4.4).

²³ Over alle plekken tezamen heeft deze schaal een Cronbach's α van .88.

De respondent ging op deze manier langs alle acht plekken. Figuur 4.8 geeft een overzicht van de acht plekken waarin steeds drie voorbeelden (typen) graffiti te zien waren.

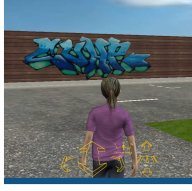
4.2.4 Procedure

De respondenten die niet via het TNS NIPO panel deelnamen aan het onderzoek konden op twee manieren op de site van het onderzoek terecht komen. Zij konden op een link in de aankondiging van het onderzoek op verschillende sites klikken of zelf het adres van de site van het onderzoek invullen (<http://graffiti.virtuocity.eu>). Deelnemers kwamen dan op de beginpagina van het onderzoek. Het onderzoek in de virtuele wijk verliep in de volgorde zoals hierboven besproken. Respondenten lazen eerst een inleidende tekst waarna hen gevraagd werd een aantal algemene demografische vragen te beantwoorden. Vervolgens installeerden zij de vereiste plug-in. Voordat de respondent de virtuele wijk daadwerkelijk kon betreden koos hij/zij een *avatar*, een virtueel personage dat de respondent kiest om hem/haar te representeren in de virtuele wereld (zie figuur 4.7). Na het kiezen van een *avatar* ging de respondent automatisch door naar de virtuele omgeving om de acht plekken te bezoeken en te reageren op de stellingen zoals hierboven beschreven.²⁴ Aan het einde van het onderzoek konden respondenten hun email adres en/of telefoonnummer noteren om kans te maken op de door Cebra aangeboden reis naar New York of Berlijn. Respondenten kregen ook de gelegenheid een opmerking of vraag rondom het onderzoek te stellen. Het gehele onderzoek nam gemiddeld zo'n 19 minuten in beslag.

Figuur 4.7. Pagina waarop gevraagd wordt om de naam in te vullen en een avatar te kiezen

²⁴ Aan het eind van het onderzoek volgden net als bij de online vragenlijst een aantal vragen met betrekking tot de beleving van het onderzoek. In deze rapportage zal hier verder niet op worden ingegaan; in maart 2011 verschijnt de rapportage van het “onderzoek naar het onderzoek”.

Type	Tags	Throw ups	Pieces
Plek <i>Plek 1: Tunnel</i>			
<i>Plek 2: Auto</i>			
<i>Plek 3: Speeltuin</i>			
<i>Plek 4: Winkel</i>			
<i>Plek 5: Woonhuis</i>			
<i>Plek 6: Skatepark</i>			
<i>Plek 7: Garage</i>			
<i>Plek8: Muur/hek</i>			

Figuur 4.8. Overzicht van de het onderzoeksdesign, waarbij op elke plek steeds drie typen graffiti te zien zijn.

5. Bevindingen en resultaten

Belangrijk bij de interpretatie van de resultaten die nu besproken zullen worden is dat de resultaten van de online vragenlijst gebaseerd zijn op een representatieve steekproef van de Nederlandse bevolking terwijl de resultaten uit het onderzoek in de virtuele wijk gebaseerd zijn op een gelegenheidssteekproef. Dit betekent dat de resultaten van de virtuele wijk niet direct gegeneraliseerd kunnen worden naar de Nederlandse bevolking. De volgende belangrijke bevindingen uit de online vragenlijst en het virtuele wijk onderzoek zullen respectievelijk worden besproken: a) de grote variatie in de mate waarin mensen graffiti overlastgevend ervaren, b) het effect van type graffiti en c) het effect van de locatie waar de graffiti zichtbaar is op de overlastbeleving van graffiti d) de frequentie waarin mensen denken dat bepaalde typen graffiti in hun buurt voorkomen en de mate waarin deze overlastgevend wordt gevonden. Ook zal kort worden besproken hoe bepaalde demografische variabelen, zoals leeftijd en sekse zich verhouden tot de mate waarin mensen graffiti als overlastgevend ervaren.

5.1 Variatie overlastbeleving graffiti

Ten eerste wordt het zien van graffiti zeer verschillend ervaren. Niet iedereen vindt graffiti even overlastgevend. Met het oog op beleid is dit een belangrijk gegeven. Tot dusver wordt graffiti veelal als probleem bestempeld. De studies (online vragenlijst en virtuele wijk) die wij hebben uitgevoerd tonen duidelijk aan dat niet iedereen in eerste instantie hetzelfde beeld bij graffiti heeft en dat er grote variatie bestaat in de mate waarin mensen graffiti over het algemeen als overlastgevend ervaren. Deze punten worden nu kort toegelicht.

5.1.1 Eerste idee graffiti

In de online vragenlijst is aan respondenten gevraagd te omschrijven wat het eerste beeld is dat bij hen opkomt wanneer zij aan graffiti denken. Slechts een klein aantal mensen lukte dat niet, de overgrote meerderheid kon hier inhoudelijk op ingaan. Opvallend is dus dat de antwoorden een enorme variatie laten zien. Deze variatie willen we hier kort beschrijven. De eerste dimensie waarop de antwoorden variëren heeft te maken met de specificiteit waarmee mensen graffiti beschrijven. Zo geeft een aantal respondenten hele concrete voorbeelden van specifieke graffiti:

“De avondmaalstafel van Jezus met zijn discipelen. Het is een eenvoudige tekening op een bouwmuur, gemaakt door mensen van de kerk die ernaast staat.”

Andere mensen noemden geen concreet voorbeeld, maar beschreven meer hun globale, abstracte idee van graffiti. Net als bij de concrete voorbeelden van graffiti verwijzen mensen daarbij soms naar een locatie, die meer van geografische (e.g. stad of land) of functionele (e.g. treinen, viaducten, muren) aard is.

“Letters (woord, naam)”

“Gehele muren (in tunnels) volgespoten met afbeeldingen.”

“Verf, verschillende kleuren”

Een andere, tweede duidelijke dimensie waarop de gegeven voorbeelden variëren, is de impliciete of expliciete afkeuring dan wel waardering voor graffiti. Graffiti die wordt afgekeurd wordt bijvoorbeeld geassocieerd met *achterbuurt*, *overlast*, *verloedering*, *vervuiling*, *verpaupering* en *asociaal gedrag* of benoemd als *rommelig*, *gekliederd*, *afschuwelijk*, *grote rotzooi* is:

“Ik vind graffiti het ergste wat ik langs de weg tegenkom ongevraagd iemand ander zijn eigendommen besmeuren ik heb er geen goed woord voor over”

“Irritante schilderijen overal, moest verboden worden, en de daders met een tandenborstel de boel schoonmaken. Het is een vervuiling. Er is een uitzondering wat in steden gebeurt een saaie muur met een mooi schilderstuk door ervaren professionele werkstukmakers om deze te verfraaien.”

“Groot belachelijk en meestal lelijk kliederwerk op andermans eigendommen. Kom het dagelijks op treinen tegen.”

Aan de andere kant zijn er ook veel mensen die graffiti juist positief waarderen. Zij beschrijven hun beeld van graffiti bijvoorbeeld met termen als *mooi*, *kleurig* of *kleurrijk*, ook met verwijzingen naar kunst, zoals *kunstwerkjes*, *kunstzinnig*, *kunst* en *creatief*.

“Hele mooie tekeningen met gekleurde letters”

“Ik vind graffiti wel mooi. Ik zou het zelf nooit doen maar vind het mooi om te zien. Ik zie het vaak als ik in de auto zit naar de grotere steden.”

“Kleurrijk lijnenspel”

Een aantal mensen maakt duidelijk onderscheid tussen de waardering voor verschillende soorten graffiti:

“Graffiti kan heel lelijk zijn maar ook heel mooi. Onder een brug kan het de boel wel opvrolijken maar op huizen of gebouwen vind ik het zonde (vandalisme)”

“in eerste instantie verloedering, maar kan ook kunst zijn, op de juiste plek.”

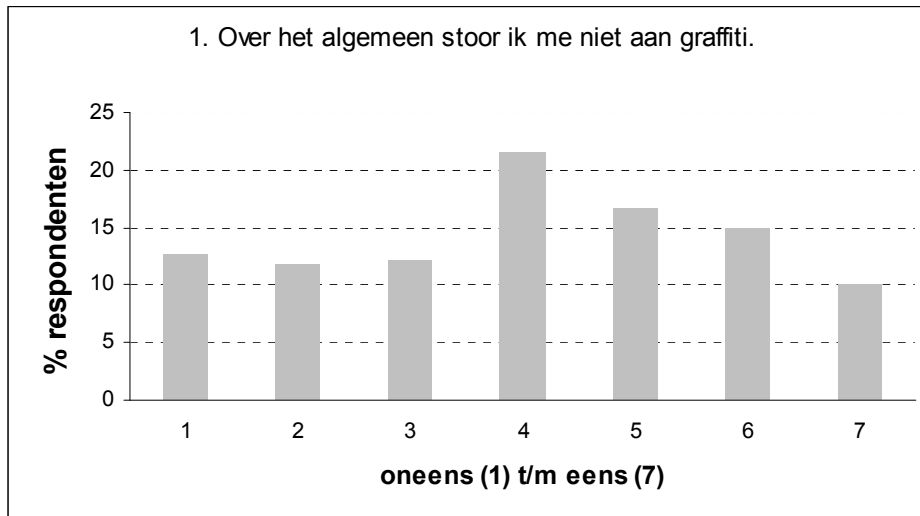
Al met al laten de antwoorden op deze vraag zien dat mensen variëren in hun idee over graffiti en hun oordeel daarover. Bij dat oordeel zijn naast de esthetische factoren onder andere ook omgevingsfactoren van belang.

5.1.2 Grote spreiding in algemene attitude ten aanzien van graffiti

Het is dus opvallend dat mensen zeer uiteenlopende meningen hebben ten aanzien van graffiti. Niet iedereen vindt graffiti of zeer overlastgevend of juist helemaal niet overlastgevend. De meningen zijn verdeeld. Bij de algemene vragen uit de online vragenlijst is de respons op de stelling “over het algemeen stoort ik me niet aan graffiti” dan ook zeer divers (zie figuur 5.1), variërend van “helemaal mee oneens” tot “helemaal mee eens”. Ditzelfde patroon is zichtbaar in de respons bij de vier andere stellingen van de algemene vragen ten aanzien van graffiti. Daarnaast is het opmerkelijk dat de gemiddelde score op deze algemene vragen neutraal is,²⁵ hetgeen erop duidt dat graffiti over het algemeen niet per se overlastgevend wordt gevonden. Dus over het algemeen staat men niet negatief tegenover graffiti, maar men is, zo blijkt, wel negatief over graffiti wanneer men specifieke voorbeelden beoordeelt.

In de volgende paragraaf wordt duidelijk hoe mensen concrete voorbeelden van graffiti beoordelen. Daarin komt naar voren dat niet alle graffiti gelijk wordt beoordeeld. Verschillende typen graffiti worden anders beoordeeld en dus niet even overlastgevend gevonden.

²⁵ De gemiddelde score op de waardering van graffiti-vragenlijst over de 881 respondenten is neutraal (niet mee oneens/niet mee eens) (M= 4.09, SD = 1.12).

Figuur 5.1. Percentage respondentent die op de 1ste algemene stelling met oneens (1) t/m eens (7) heeft gereageerd

5.2 Type graffiti; tags, throw ups, pieces

Niet alle typen graffiti worden even overlastgevend gevonden. Er zijn drie hoofdtypen graffiti. Ten eerste zijn er *tags*, kleine krabbels die vaak op dezelfde manier door een maker op verschillende plekken worden gespoten. Er zijn *throw ups*, dikke gestileerde letters, die ook vaak door de maker op verschillende locaties worden gezet. En een derde type graffiti is de *piece*, vaak een grote mooie afbeelding. Zowel uit de data van de online vragenlijst als het onderzoek in de virtuele wijk blijkt dat *tags* het meest overlastgevend worden gevonden, gevolgd door de *throw ups*, en daarna de *pieces*.

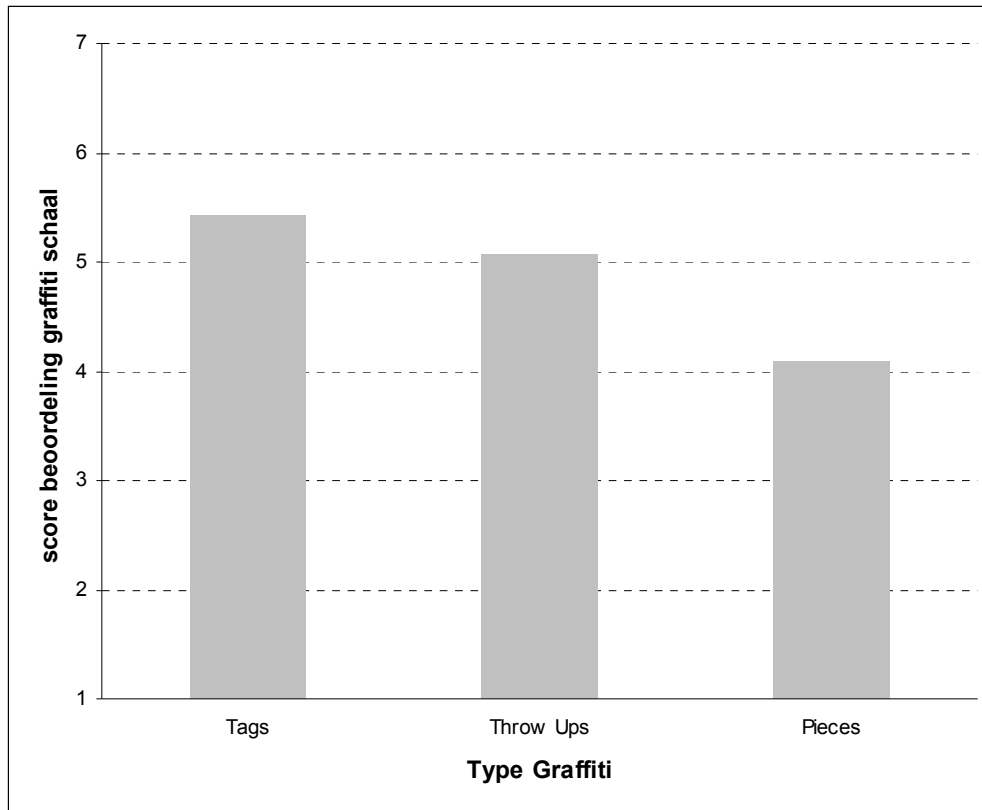
De achttien concrete voorbeelden van graffiti, die elk door de respondenten van de online vragenlijst werden beoordeeld, zijn ook onder te verdelen in drie typen graffiti, *tags*, *throw ups* en *pieces*. In figuur 5.2 staan de gemiddelde scores van de concrete voorbeelden voor elk type graffiti weergegeven.²⁶ Hieruit blijkt dat mensen *tags* het meest overlastgevend en *pieces* het minst overlastgevend vinden. Ditzelfde patroon is zichtbaar in de data van de virtuele wijk. Wanneer respondenten gevraagd werden aan te geven welk type graffiti zou mogen blijven op een woonhuis, werd de *piece* het vaakst en de *tag* het minst vaak genoemd. Het tegenovergestelde gold voor de vraag waarin respondenten moesten aangeven welk type graffiti het eerst zou moeten worden weggehaald. Hierbij werd de *tag* het vaakst genoemd terwijl de *piece* juist minder vaak werd genoemd. In figuur 5.3 staat weergegeven hoeveel respondenten bij het woonhuis in de virtuele wijk heeft gekozen om een bepaald type graffiti te laten zitten of weg te laten halen.²⁷ Ook op andere de ander locaties werden *tags* meestal gekozen om zo snel mogelijk weg te halen en mogen de *pieces*, als niet alle middelen beschikbaar zijn om de graffiti te verwijderen, blijven.

Kortom, de ervaren overlast of overlastbeleving van graffiti is in significante mate afhankelijk van het type graffiti dat wordt waargenomen. Concrete voorbeelden van graffiti worden ook verschillend beoordeeld afhankelijk van de locatie waar de graffiti is gespoten. Het effect van de

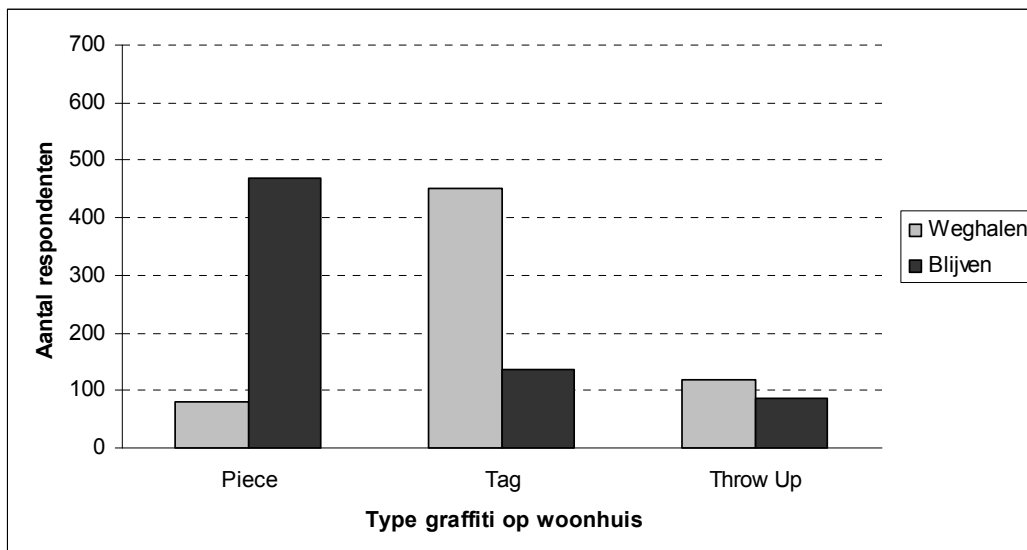
²⁶ Er waren dus zes concrete voorbeelden van *tags*, zes concrete voorbeelden van *throw ups* en zes concrete voorbeelden van *pieces*.

²⁷ Niet alle 1503 respondenten hebben aan het gehele onderzoek deelgenomen. Bij de bespreking van de resultaten is telkens de *N* vermeld, het aantal respondenten dat is meegenomen in de analyses.

locatie op de mate waarin graffiti overlastgevend wordt gevonden wordt in de volgende paragraaf verder toegelicht.

Figuur 5.2. Gemiddelde beoordeling van de voorbeelden van tags, throw ups en pieces²⁸ in de online vragenlijst, hoge score wijst op meer overlastgevend

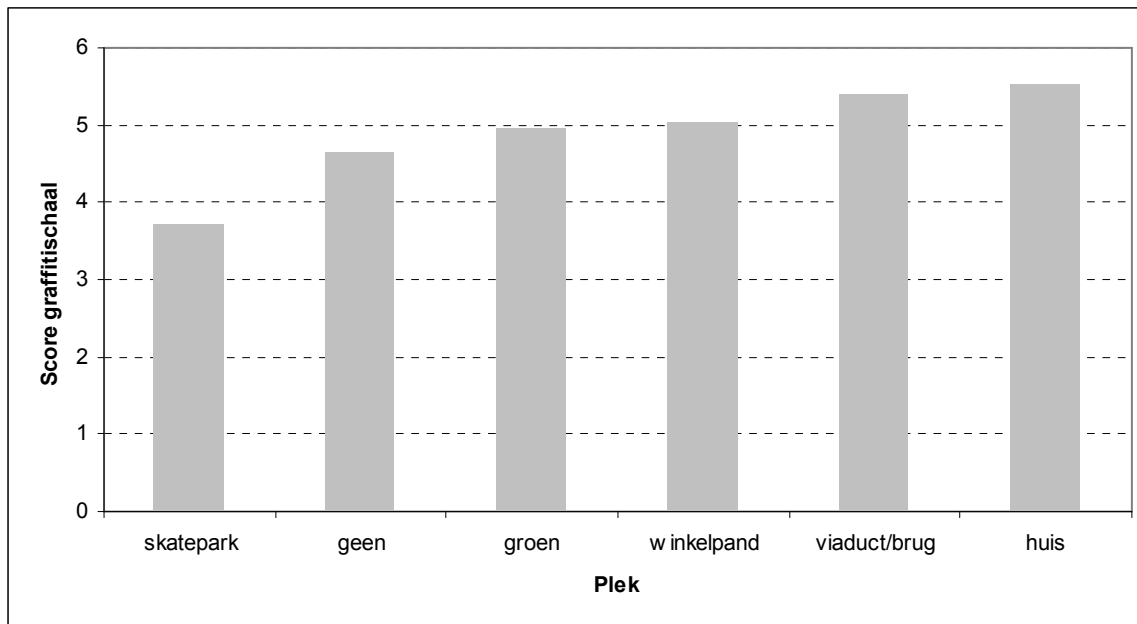

Figuur 5.3. Aantal respondenten dat bij het woonhuis kiest om elk van de types graffiti ofwel te laten zitten (“blijven”) ofwel te laten weghalen (“weghalen”), (N= 1343)

²⁸Als we alleen kijken naar locatie, is de gemiddelde score op de “beoordeling van graffitischaal” bij de voorbeelden van *tags* (M= 5.53, SD= 1.64) negatiever dan de score van de voorbeelden van *throw ups* (M= 5.05, SD= 1.77), en deze worden weer negatiever beoordeeld dan de *pieces* (M= 4.06, SD= 1.94) ($F(1,15855) = 929.705$, $p < 0.001$, $\eta^2 = .11$).

5.3 Locatie graffiti

Naast het type graffiti blijkt uit zowel de online vragenlijst als de virtuele wijk ook de locatie of achtergrond waar de graffiti zich bevindt bepalend te zijn voor de mate waarin mensen deze als overlastgevend ervaren. De achttien concrete voorbeelden in de online vragenlijst bevatten vijf verschillende locaties; het skatepark, een winkelpand, brug/viaduct, huis, en een groene omgeving.²⁹ In figuur 5.4 staat voor elke plek weergegeven hoe overlastgevend, ongeacht type, graffiti op die plek wordt gevonden. Graffiti wordt op een huis het meest overlastgevend gevonden, terwijl graffiti in het skatepark het minst overlastgevend wordt gevonden.

Figuur 5.4. Weergave van de gemiddelde scores op de beoordeling van graffiti schaal over de voorbeelden van graffiti op verschillende locaties van de concrete voorbeelden in de online vragenlijst³⁰, een hoge score wijst op meer overlastgevend

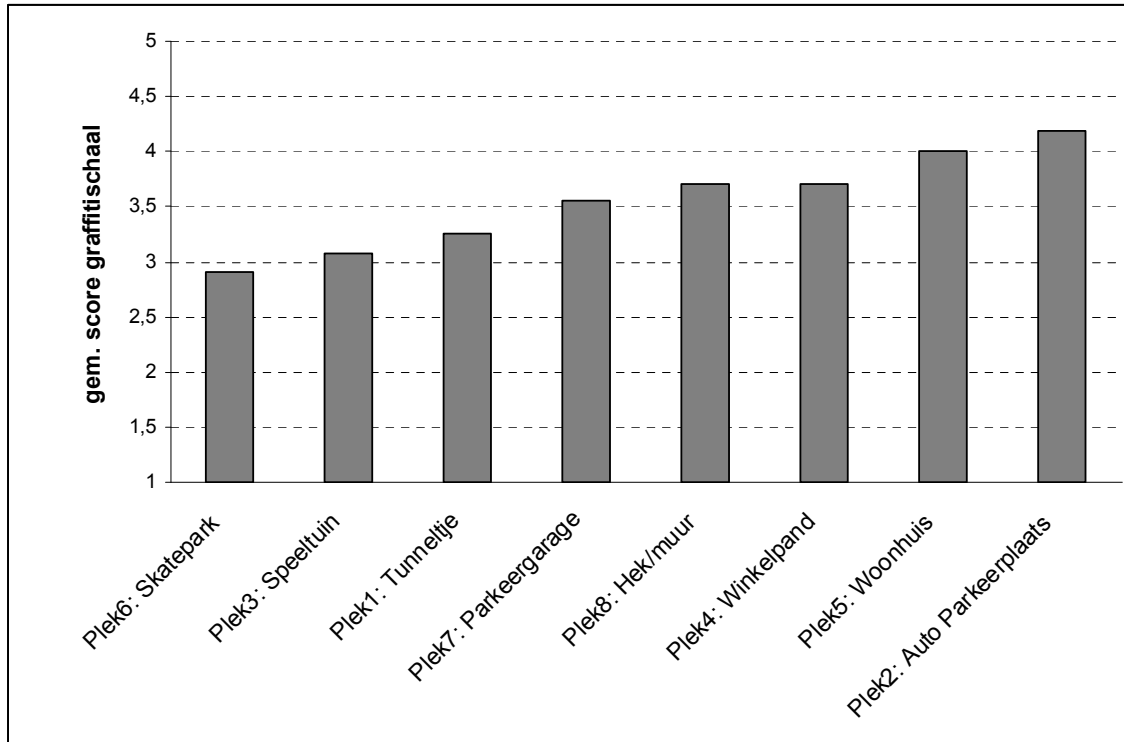
Soortgelijke resultaten zijn gevonden in het virtuele wijk onderzoek. In de virtuele wijk kwamen echter meer verschillende locaties met graffiti aan bod; een skatepark, tunneltje, speeltuin, parkeergarage, hek/muur, winkelpand, woonhuis, en een auto op de parkeerplaats. Ook in de virtuele wijk vinden mensen graffiti in het skatepark het minst overlastgevend, terwijl de graffiti op een woonhuis het meest overlastgevend wordt gevonden (zie figuur 5.5).

De resultaten uit de online vragenlijst en de virtuele wijk suggereren dat graffiti minder overlastgevend wordt gevonden op plekken waarbij minder duidelijk is te zien wie de schade, bijvoorbeeld de verwijderingskosten, van de graffiti draagt. Het lijkt vrij duidelijk dat de bewoner van het huis de schade van de graffiti zelf moet betalen. In een skatepark zal men sneller uitgaan van een collectieve schadebetaler, wat er wellicht voor zorgt dat graffiti daar minder overlastgevend wordt gevonden.

²⁹ Voor elk van de locaties zijn drie concrete voorbeelden aangeboden, en op basis van de beoordeling van die drie concrete voorbeelden is telkens een gemiddelde berekend voor de verschillende locaties, te zien in figuur 5.4.

³⁰ De voorbeelden van graffiti op huizen ($M=5.53$, $SD=1.74$, $N=881$) en viaducten/bruggen ($M=5.39$, $SD=1.61$, $N=881$) worden negatiever beoordeeld dan de graffiti op winkelpanden ($M=5.03$, $SD=1.94$, $N=881$) en in groene omgevingen ($M=4.95$, $SD=1.76$, $N=881$), en deze worden weer negatiever beoordeeld dan graffiti zonder omgeving ($M=5.53$, $SD=1.74$, $N=881$) en de graffiti in het skatepark ($M=3.71$, $SD=1.93$, $N=881$) ($F(15852)=349.5$, $p<.001$, $\eta^2=.10$).

De ervaren overlast van graffiti is dus net als het type graffiti in significante mate afhankelijk van de locatie of achtergrond waar de graffiti op is gespoten. Mensen vinden het minder “erg” graffiti in een skatepark aan te treffen dan op een huis.

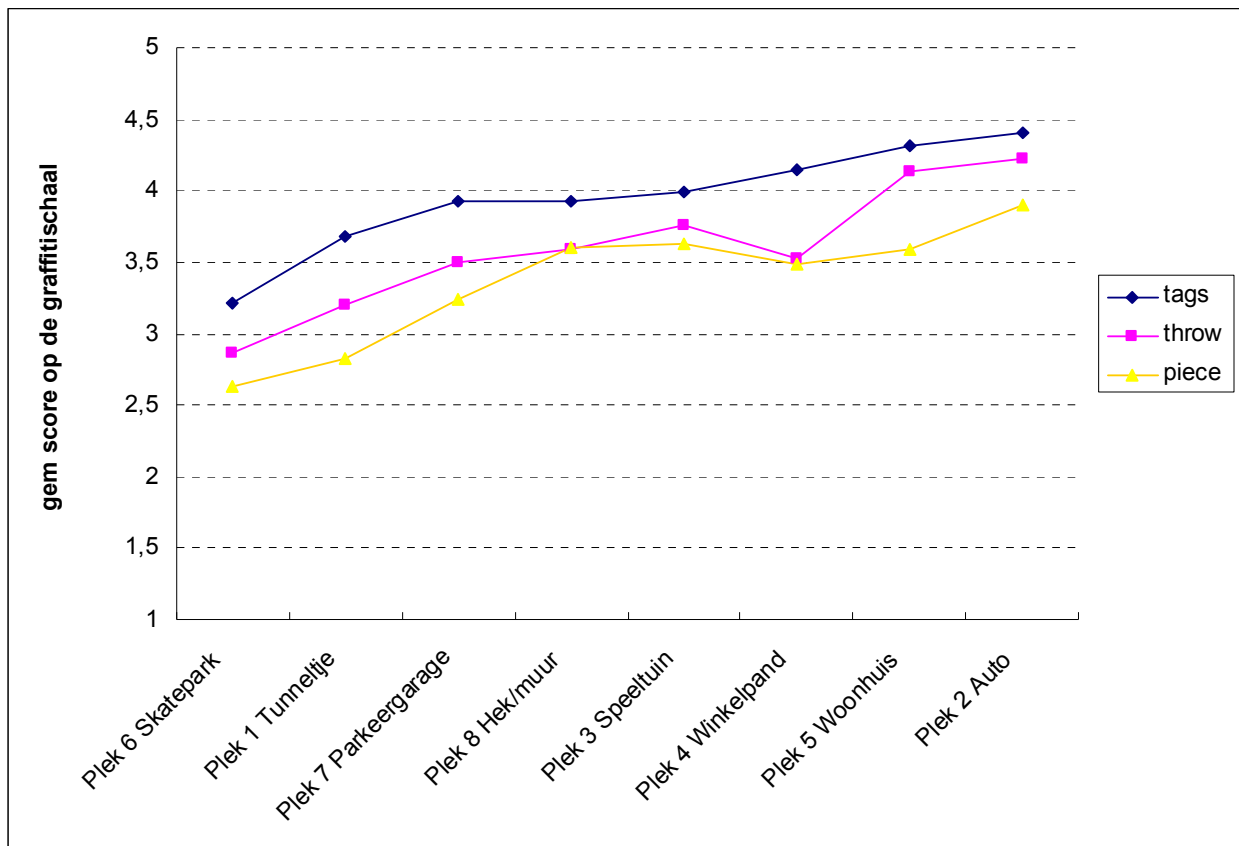

Figuur 5.5 Gemiddelde beoordeling graffitischaal over alle typen graffiti samen weergegeven voor elke plek, een hoge score wijst op meer overlastgevend

Het is de vraag of er een interactie is tussen het type graffiti en de locatie waar de graffiti is afgebeeld. Met andere woorden: worden op verschillende plekken verschillende typen graffiti onderling anders beoordeeld? Dit zal in de volgende paragraaf aan de orde komen.

5.4 Interactie tussen locatie en type

Om te bepalen of er een interactie is tussen de plek waar de graffiti is gespoten en het type graffiti dat daar te zien is, is per plek gekeken naar de verschillende beoordelingen van de drie typen graffiti. Er zijn relatieve verschillen tussen de beoordelingen van de verschillende typen graffiti op variërende plekken gevonden. Het interactie-effect is echter zeer klein. De interactie die gevonden is lijkt vooral te maken te hebben met de verschillende inhoud van de specifieke voorbeelden van graffiti. In figuur 5.6 is bijvoorbeeld te zien dat op het winkelband en op het hek/muurtje, de *throw ups* ongeveer even negatief worden beoordeeld als de *pieces*. Maar, bij nadere inspectie blijkt dat die *piece* een afbeelding is van Chucky, een eng karakter uit een film. Dit is waarschijnlijk de reden dat deze *piece* even negatief wordt beoordeeld als de *throw up*. Als we die twee locaties niet meenemen zien we dat er vooral een hoofdeffect van type en een hoofdeffect van plek is.

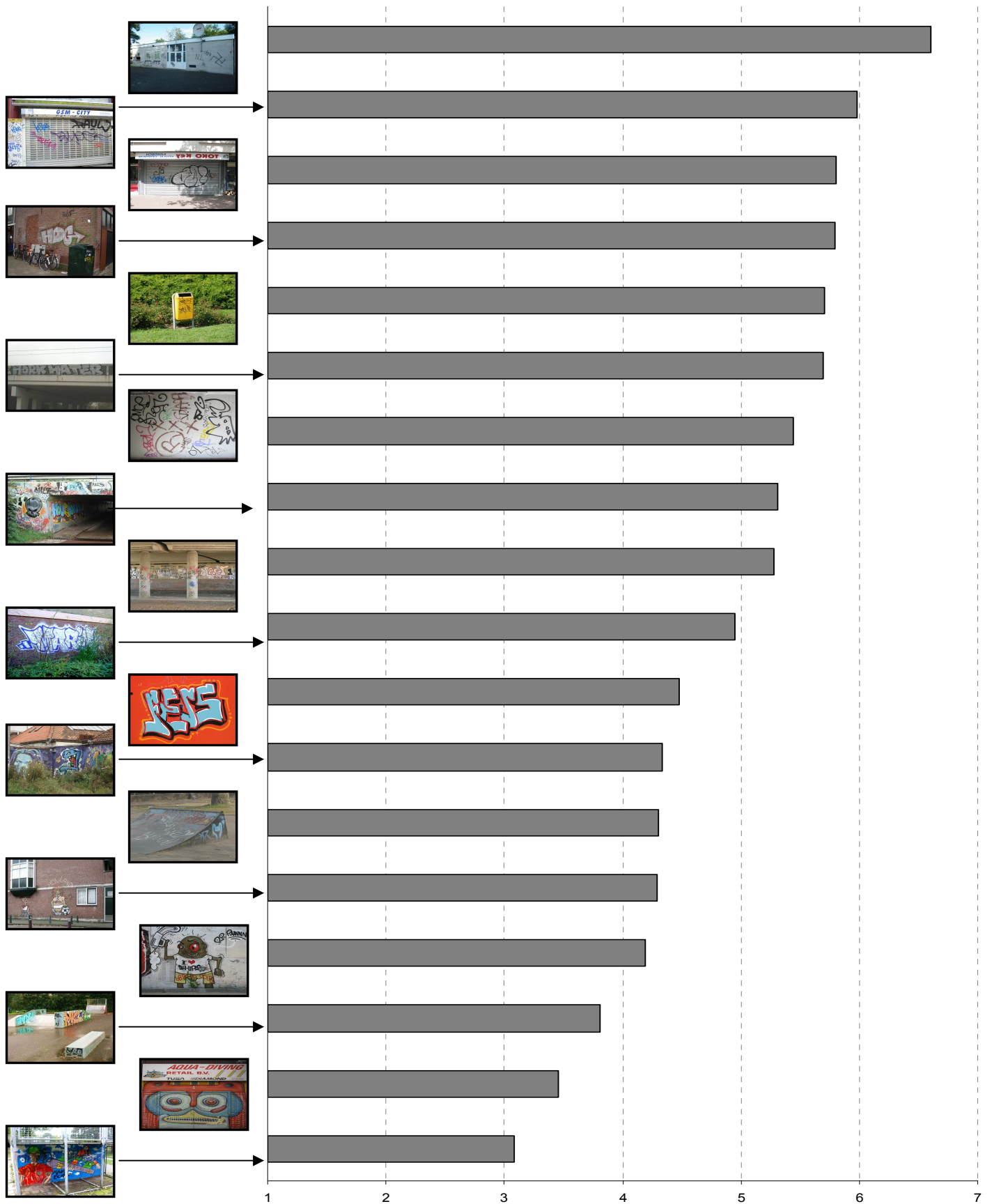
Figuur 5.6 Gemiddelde beoordeling op beoordeling van graffitischaal per type graffiti op de verschillende plekken, waar een lagere score op de schaal aangeeft dat de graffiti positiever beoordeeld wordt (N ≈ 1349)

5.4 Rangschikking van de concrete voorbeelden van graffiti

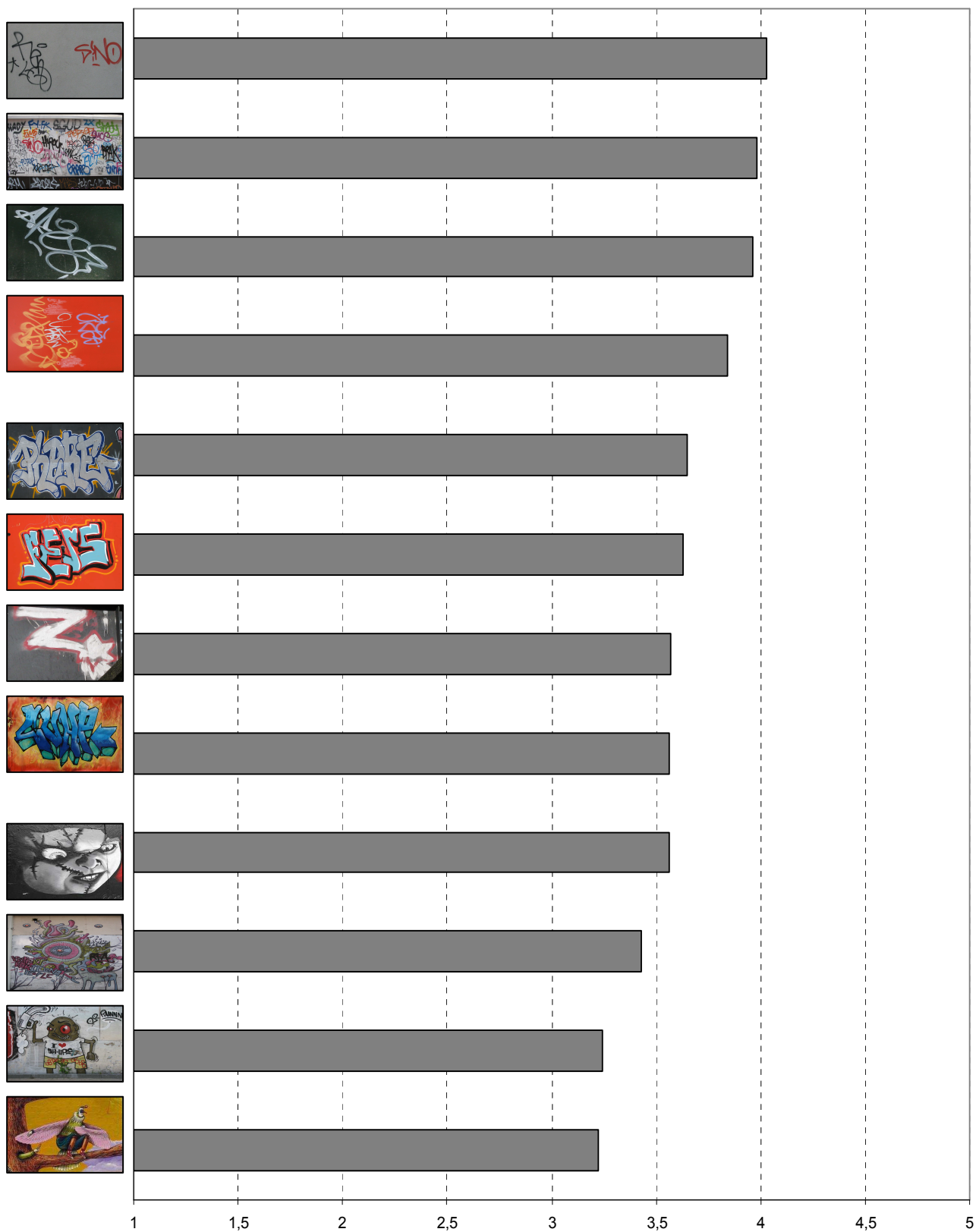
Om concrete richtlijnen op te stellen wat betreft de prioriteit waarmee de ene versus de andere graffiti weggehaald dient te worden zullen nu twee ranglijsten (op basis van online vragenlijst en virtuele wijk) worden gepresenteerd met concrete voorbeelden van graffiti. In beide studies zijn telkens een aantal concrete voorbeelden van graffiti gescoord op de mate waarin deze overlastgevend worden bevonden. Op basis van deze scores zijn de concrete voorbeelden gerangschikt.

Ten eerste staat in figuur 5.7 (volgende pagina) weergegeven van boven naar beneden welke graffiti het meest tot en met het minst overlastgevend wordt gevonden door de respondenten. De zojuist besproken aspecten die bepalend zijn voor de mate waarin mensen graffiti overlastgevend vinden zijn duidelijk terug te vinden in deze figuur. De *tags* worden dus het meest overlastgevend gevonden terwijl de *pieces* het minst overlastgevend worden gevonden. Daarbij komt dat de graffiti op huizen ook als meer overlastgevend wordt gezien dan de graffiti in het skatepark. Ditzelfde patroon is zichtbaar in de data van de virtuele wijk. De ranglijst van de concrete graffiti voorbeelden uit de virtuele wijk staat in figuur 5.8 weergegeven. Wederom worden de *tags* duidelijk het meest overlastgevend gevonden, terwijl de *pieces* het minst overlastgevend worden gevonden.

Samengevat, de ranglijsten weerspiegelen de aspecten die belangrijk zijn voor de mate waarin de ene versus de andere graffiti overlastgevend wordt gevonden. Duidelijk is dat zowel het type als de locatie er beide toe doen.

Figuur 5.7. Rangschikking van de 18 voorbeelden van graffiti die zijn beoordeeld door het representatieve panel van TNS NIPO. Een lagere score geeft aan dat de graffiti minder negatief wordt beoordeeld

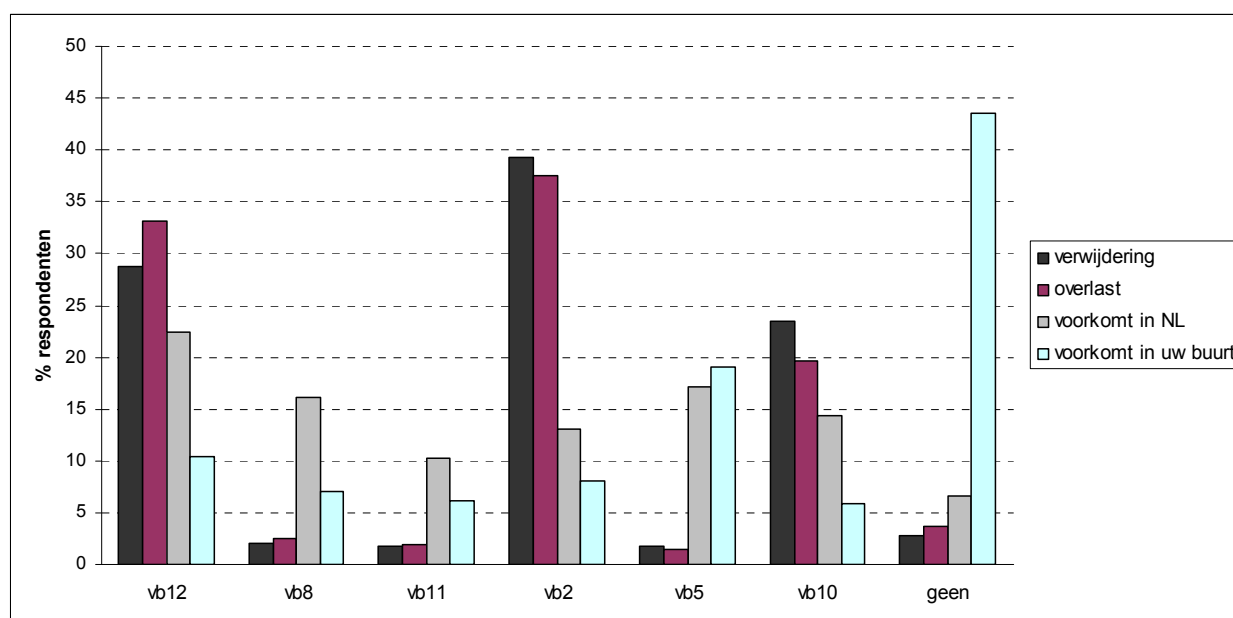

Figuur 5.8. Rangordening van de 12 verschillende graffiti voorbeelden verwerkt op de verschillende plekken in de virtuele wijk, aan de hand van de gemiddelde score op de graffitischaal waarbij een lagere score een minder negatieve beoordeling van graffiti betekent.

5.5 Verbanden tussen de verwijdering van graffiti en overlast met de frequenties

Mensen werden gevraagd aan te geven welke voorbeelden van graffiti in hun wijk voorkomen. Het grootste aantal respondenten gaf aan dat er vooral verschillende voorbeelden van *tags* in hun buurt voorkomen. En een groot deel van de respondenten geeft aan dat *pieces* en *throw ups* niet in hun buurt voorkomen. De graffiti-voorbeelden die mensen noemen als meest voorkomend in hun buurt zijn niet per se de voorbeelden die worden genoemd om zo snel mogelijk te verwijderen. Dit is zichtbaar in figuur 5.7. Graffiti-voorbeeld twee komt volgens de respondenten niet veel voor in Nederland maar wel wordt aangegeven dat deze zo snel mogelijk moet worden verwijderd.

Het is vaak wel zo dat mensen de graffiti die zij als overlastgevend ervaren zo snel mogelijk verwijderd willen zien worden. Dit is in lijn met de bevindingen van de beoordelingen van de achttien concrete voorbeelden van graffiti aan de hand van de graffitischaal. Deze schaal bestaat namelijk uit de items verwijdering criminaliteit en overlast. De scores op deze items correleren hoog met elkaar. Dat wil zeggen dat wanneer mensen bepaalde graffiti een vorm van criminaliteit vinden of van overlast zij deze ook zo snel mogelijk verwijderd willen zien worden.

Figuur 5.7 Percentage respondentent dat elk van de voorbeelden van *throw ups* heeft gekozen op de vier vragen naar; verwijdering, overlast, voorkomen in NL en voorkomen in buurt

5.6 Relatie beoordeling graffiti: leeftijd en sekse

5.6.1 Leeftijd

In de resultaten van de virtuele wijk is een (licht) significante relatie gevonden tussen de leeftijd van de respondenten en de beoordeling op de graffiti-schaal wanneer we de gemiddelde beoordelingsscore over alle plekken samen nemen.³¹ Ook de resultaten van de online vragenlijst suggereren dat oudere respondenten graffiti over het algemeen als negatiever en meer overlastgevend beoordelen dan de jongere respondenten..³² Er is dus een verband met leeftijd, maar dit verband is niet heel sterk.

5.6.2 Sekse

Daarnaast is er ook een licht verband gevonden tussen de mate waarin mannen versus vrouwen zich storen aan graffiti en de mate waarin zij denken dat graffiti een veelvoorkomend probleem is. Mannen storen zich sneller aan graffiti³³ en vinden het ook een veelvoorkomender probleem³⁴ dan vrouwen.

De conclusies verbonden aan de hierboven gesignaleerde verbanden dienen voorzichtig geformuleerd te worden aangezien de verbanden vrij klein zijn.

³¹ Er is een significante relatie tussen de gemiddelde score op de beoordeling van graffiti-schaal over de acht verschillende plekken en de leeftijd van respondenten ($r(1264) = .15, p < .01$). Hoe ouder de respondenten, hoe meer zij zich aan graffiti storen.

³² Er is een significante relatie tussen het item “over het algemeen stoor ik me niet aan graffiti” en leeftijd ($r(879) = .24, p < .01$). Hoe ouder de respondenten, hoe meer zij zich over het algemeen aan graffiti storen. Er is een significante relatie gevonden tussen het item “ik voel me veiliger in een omgeving waar geen graffiti te zien is” en leeftijd ($r(879) = .10, p < .01$). Hoe ouder de respondenten hoe meer zij zich veiliger voelen in een omgeving zonder graffiti. Er is een significante relatie gevonden tussen het item “graffiti is een vorm van kunst” en leeftijd ($r(879) = -.20, p < .01$). Hoe ouder de respondenten hoe minder zij graffiti een vorm van kunst vinden. Er is een significante relatie gevonden tussen het item “graffiti is een veelvoorkomend probleem” en leeftijd ($r(879) = .20, p < .01$). Hoe ouder de respondenten hoe meer zij graffiti als veelvoorkomend probleem zien.

³³ Mannen zijn het significant minder eens ($M=3.89, SD=1.85$) met de stelling “over het algemeen stoor ik me niet aan graffiti” dan vrouwen ($M=4.16, SD=1.83$), $t(879)=2.19, p < .05$.

³⁴ Mannen zijn het significant meer eens ($M=4.88, SD= 1.62$) met de stelling “graffiti is een veelvoorkomend probleem” dan vrouwen het met die stelling eens zijn ($M=4.65, SD= 1.74$), $t(879)= 1,98, p < .05$).

6. Conclusie en aanbevelingen

In het laatste deel van deze tussenrapportage zullen alle bevindingen kort worden besproken om vervolgens een aantal aanbevelingen op basis van deze bevindingen te formuleren. Belangrijk is dat beide, methodologisch verschillende studies dezelfde resultaten opleveren. De bevindingen uit de resultaten van de online vragenlijst worden in grote lijnen gerepliceerd in het onderzoek dat plaatsvindt in de virtuele omgeving. Dit is eveneens een indicatie voor de betrouwbaarheid en validiteit van de bevindingen afkomstig van het innovatieve onderzoek in de virtuele wijk.

6.1 Algemene vragen of specifieke voorbeelden

Er bestaat een discrepantie tussen de algemene mening ten aanzien van graffiti en de mate waarin mensen concrete voorbeelden van graffiti overlastgevend vinden. Dit is opvallend. Over het algemeen denken mensen neutraal over graffiti terwijl zij bij concrete voorbeelden van graffiti een negatiever oordeel hebben. Hoewel de algemene mening (op basis van de algemene vragen over de waardering van graffiti) neutraal is, betekent dit niet dat *iedereen* een neutrale waardering van graffiti heeft. Op basis van de spreiding in antwoorden (van oneens t/m eens), op de individuele stellingen, kan worden geconcludeerd dat mensen zeer uiteenlopende meningen hebben ten aanzien van graffiti.

Ondanks het feit dat mensen over het algemeen een neutraal oordeel ten aanzien van graffiti hebben, blijkt uit de beoordelingen van de achttien concrete voorbeelden van graffiti dat mensen juist gemiddeld negatief over graffiti oordelen. Het laten beoordelen van concrete en voorbeelden roept dus meer afkeer op van graffiti dan de algemene vragen hiernaar. Dit is van belang omdat bijvoorbeeld de Veiligheidsmonitor vraagt naar “bekladding” en andere monitoren naar “graffiti” in het algemeen vragen; naar concrete voorbeelden wordt over het algemeen niet gerefereerd. De bevindingen van dit onderzoek suggereren dat algemene vragen mogelijk niet afdoende beleidsinformatie opleveren met betrekking tot de prioritering van te verwijderen graffiti. Bij eventueel toekomstig onderzoek waarbij het doel onder andere is de overlastbeleving van graffiti in kaart te brengen, zal één unieke vraag naar het begrip “bekladding” of “graffiti” niet voldoen. Immers, het blijkt dat mensen onderling verschillende ideeën van graffiti hebben en mensen zelf niet over alle graffiti hetzelfde denken. Een hierop aansluitende aanbeveling is dat in toekomstig onderzoek naar de overlastbeleving van onder andere graffiti niet alleen naar het (abstracte) begrip zelf wordt gevraagd maar naar concrete voorbeelden van een dergelijk fenomeen. Op deze manier zal het beleid, wanneer dat ook op specifieke problemen is gericht, beter kunnen aansluiten.

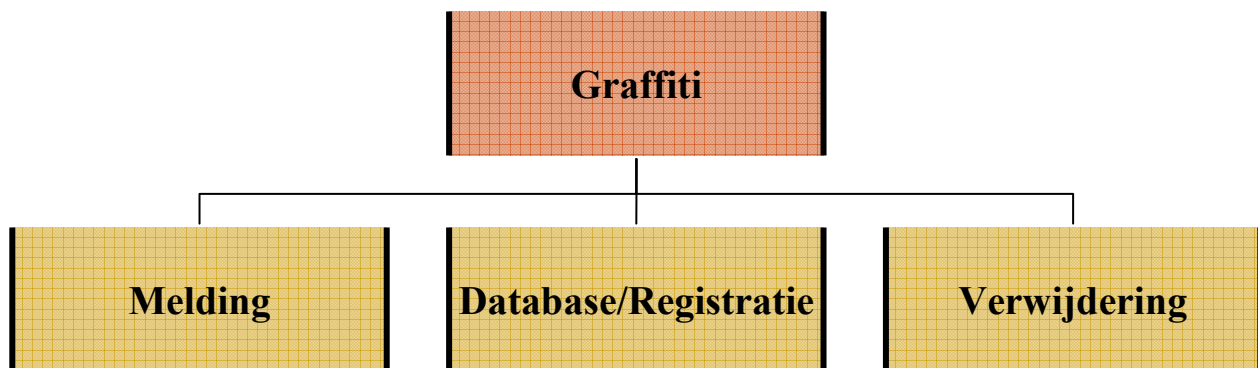
6.2 Verwijderingsbeleid: type en locatie

In dit onderzoek is bekeken welke soorten graffiti als meest en welke als minst overlastgevend worden gezien. Op basis hiervan kunnen richtlijnen opgesteld worden in verband met het prioriteringsbeleid van het weghalen van graffiti. Er zijn twee belangrijke factoren die ertoe bijdragen dat niet alle graffiti als even overlastgevend wordt gezien: het type graffiti en de locatie waar de graffiti zichtbaar is. Globaal kunnen drie typen graffiti worden onderscheiden, namelijk *tags*, *throw ups* en *pieces*. De *tags* worden het meest negatief beoordeeld, hierna de *throw ups*, en als laatst de *pieces*. Dit suggereert dat *tags* met de hoogste prioriteit verwijderd dienen te worden, gevolgd door de *throw ups* en ten slotte de *pieces*.

Naast het type graffiti kan eveneens gesteld worden dat de verwijdering van graffiti op de ene plek meer prioriteit behoeft dan graffiti op een andere plek. Zo vinden mensen het veel minder

erg wanneer er graffiti te zien is in een skatepark, terwijl graffiti als zeer overlastgevend wordt ervaren op een huis of op een winkelpand. Deze graffiti zou dan ook als eerste verwijderd moeten worden. We vinden sterke aanwijzingen dat mensen graffiti op wat zij zien als privé eigendom meer overlastgevend vinden dan graffiti op publiek eigendom. Dit geldt ook voor de mate waarin de graffiti “congruent” is met de omgeving. Wanneer deze meer passend is, zoals bijvoorbeeld in een skatepark wordt deze namelijk minder overlastgevend gevonden. Hoewel dit sterke aanwijzingen zijn, kan dit op basis van dit onderzoek nog niet met zekerheid kunnen worden vastgesteld.

Gemeenten kunnen met het type graffiti en de locatie rekening houden in hun verwijderingsbeleid, vooral wanneer een beperkt budget beschikbaar is. Voortvloeiend uit de twee hier gepresenteerde rangordeningen waarin zichtbaar is welke graffiti het meest en welke het minst overlastgevend is, kan een bruikbare *graffitiwijzer* worden samengesteld. Aan de hand van deze graffitiwijzer kan graffiti geclassificeerd worden en resulteren in een meer gedifferentieerd verwijderingsbeleid. Een dergelijke graffitiwijzer kan op minstens drie manieren ingezet worden, zoals weergegeven in figuur 6.1. Bij de melding van graffiti door burgers kunnen mensen meteen gevraagd worden naar het type graffiti en de locatie waar deze zich bevindt. Ook het uploaden van een foto, zoals mogelijk in de digitale meldingsprocedure van de gemeente Rotterdam, kan bruikbaar zijn. In de database of registratiesysteem kan vervolgens, op basis van de graffitiwijzer, aan elke melding een prioriteitswaarde toegekend worden: afhankelijk van deze waarde kan met meer of minder prioriteit gehandeld worden. Een derde manier waarop de graffitiwijzer gebruikt kan worden richt zich op dit handelen. Op basis van de graffitiwijzer kunnen ook verschillende contracten worden afgesloten met bedrijven die graffiti verwijderen. Zo kan bijvoorbeeld worden afgesproken dat bepaalde graffiti sneller en vaker wordt weggehaald dan andere. Dit zou bijvoorbeeld kunnen betekenen dat afgesproken wordt dat *pieces* in een tunneltje één keer per jaar worden verwijderd maar *tags* om de maand.

Figuur 6.1 Weergave drie aspecten waarin de graffitiwijzer functioneel van toepassing kunnen zijn.

6.3 *Maatwerk voor groepen bewoners*

Er is een licht verband gevonden tussen de mate waarin mensen graffiti overlastgevend vinden en leeftijd. Oudere mensen blijken graffiti als wat meer overlastgevend te ervaren dan jongere mensen. Aangezien er slechts een klein verband is gevonden, moet het resultaat met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd. Deze samenhang suggereert wel de mogelijkheid rekening te houden in het verwijderingsbeleid met de demografische samenstelling van buurten. Zo kan het mogelijk wenselijk zijn om in buurten waar meer oudere mensen wonen, sneller graffiti weg te halen dan in de directe nabijheid van scholen of in buurten waar veel jonge mensen verblijven.

6.4 Tot slot

Dit onderzoek toont duidelijk aan dat de ene graffiti de andere niet is. Ook blijkt dat niet iedereen hetzelfde over graffiti denkt. De ene soort graffiti is beduidend minder gewenst en meer overlastgevend dan de andere. Ook vinden mensen dat de ene soort graffiti met meer prioriteit verwijderd zou moeten worden dan de andere. Twee aspecten zijn daarbij belangrijk: het type graffiti en de locatie waarop de graffiti zich bevindt. Het feit dat mensen onderscheid maken tussen verschillende soorten graffiti heeft consequenties voor een passend verwijderingsbeleid. De ene graffiti is immers de andere niet, en de ene hoeft daarom soms minder snel verwijderd te worden dan de andere.